УДК 514.517+517.55

М. В. Стефанчук

Екстремальні елементи в гіперкомплексному просторі

(Представлено членом-кореспондентом НАН України Ю. Ю. Трохимчуком)

У роботі досліджуються екстремальні елементи та h-оболонка множин в n-вимірному гіперкомплексному просторі $\mathbb{H}^n$. Вводиться клас $\mathbb{H}$-квазіопуклих множин, які включають в себе сильно гіперкомплексно опуклі множини та є замкненими відносно перетинів.

Ключові слова: гіперкомплексно опукла множина, сильно гіперкомплексно опукла множина, h-оболонка множини, h-екстремальна точка, h-екстремальний промінь, $\mathbb{H}$-квазіопукла множина.

Дана робота присвячена дослідженню екстремальних елементів та h-оболонки множини в гіперкомплексному просторі, а також побудові класу гіперкомплексно опуклих множин, які включають в себе сильно гіперкомплексно опуклі множини та є замкненими відносно перетинів. Такі множини будемо називати $\mathbb{H}$-квазіопуклими.

Будемо розглядати n-вимірний гіперкомплексний простір $\mathbb{H}^n$, $n \in \mathbb{N}$, який є прямим добутком n-копій тіла кватерніонів $\mathbb{H}$. Нехай $E \subset \mathbb{H}$ – довільна множина, яка містить початок координат $O = \{0, 0, ..., 0\}$. Покладемо $x = (x_1, x_2, ..., x_n)$, $h = (h_1, h_2, ..., h_n)$, $\langle x, h\rangle = x_1h_1 + x_2h_2 + ... + x_nh_n$. Множина $E^* = \{h|\langle h, x\rangle \neq 1 \forall x \in E\}$ називається *спряженою* множиною до множини E. [7]

Означення 1. Множина $E \subset \mathbb{H}^n$ називається *гіперкомплексно опуклою*, якщо для довільної точки $x_0 \in \mathbb{H}^n \setminus E$ існує гіперплощина, яка проходить через точку x_0 і не перетинає E. [7]

Нагадаємо, що оскільки в алгебрі кватерніонів множення некомутативне, то надалі розглядатимемо праві гіперплощини, тобто точку зі змінною координатою множимо на фіксовану точку справа.

Означення 2. Множина $E \subset \mathbb{H}^n$ називається *сильно гіперкомплексно опуклою*, якщо довільний її перетин гіперкомплексною прямою γ ациклічний, тобто $\widetilde{H}^i(\gamma \bigcap E) = 0, \forall i$, де $\widetilde{H}^i(\gamma \bigcap E)$ – зведена група когомологій Александрова-Чеха множини $\gamma \bigcap E$ з коефіцієнтами в групі цілих чисел. [7]

У [8] доведено, що сильно гіперкомплексно опуклі компакти будуть гіперкомплексно опуклими.

Нехай $E \subset \mathbb{H}$ – довільна множина. Доповнення до об'єднання необмеже-

них компонент множини $\mathbb{H} \setminus E$ називається *h-комбінацією точок множини* E та позначається $[E]$. Якщо E – довільна множина в просторі $\mathbb{H}^n, n > 1$, то скажемо, що точка x належить h-комбінації точок з E, якщо існує перетин множини E гіперкомплексною прямою γ такий, що $x \in [E \bigcap \gamma]$. Множину таких точок з $\mathbb{H}^n$ називають *h-комбінацією точок* E і позначають $[E]$; m-кратну h-комбінацію визначають за індукцією $[E]^m = [[E]^{m-1}]$. [3]

Означення 3. *h-оболонкою множини* $E \subset \mathbb{H}^n$ називається множина $\widehat{E} = \bigcap\limits_{\pi} \pi^{-1}[\pi(E)]$, де $\pi : \mathbb{H}^n \to \lambda$ – всеможливі лінійні проекції множини на гіперкомплексні прямі, $[\pi(E)]$ – h-комбінація точок множини $\pi(E)$, а $\pi^{-1}[\pi(E)] = \{x \in \mathbb{H}^n | \pi(x) \in \pi(E)\}$ – її повний прообраз. [3], [7]

Наступна теорема стверджує, що для довільної множини множина точок її h-оболонки співпадає з h-комбінацією точок цієї множини.

Теорема 1. Якщо множина E є h-оболонкою, то $E = [E]$.

Доведення. Нехай $x \in [\lambda \bigcap E]$ для деякої гіперкомплексної прямої λ. Тоді очевидно буде виконуватися включення $\pi(x) \in [\pi(\lambda \bigcap E)]$ для всіх проекцій π, тому що обмеження будь-якої проекції π на кожну пряму є або гомеоморфізмом, або проекцією в точку.

Дослідимо більш детально процедуру утворення h-оболонки множини E. За властивістю 19 гіперкомплексно опуклих множин [7] множина $[\pi(E)]$ гомеоморфна доповненню в $\mathbb{H}^o = \lambda^o$ ($\mathbb{H}^o$ – одноточкова компактифікація прямої) до зв'язної компоненти, що містить початок координат, деякого перерізу $\lambda \bigcap E^*$, де λ – гіперкомплексна пряма, а E^* – множина, спряжена до множини E. Позначимо цю компоненту $]\lambda \bigcap E^*[$. Крім цього дану компоненту можна зобразити ще й так $(\pi^{-1}[\pi(E)])^*$. Взагалі кажучи, об'єднання $\bigcup\limits_{\lambda}]\lambda \bigcap E^*[$ може не бути гіперкомплексно опуклою множиною. Однак за властивостями 9 та 15 гіперкомплексно опуклих множин [7] справедливі наступні рівності

$$(\bigcup_{\pi} (\pi^{-1}[\pi(E)])^*)^* = \bigcap_{\pi} (\pi^{-1}[\pi(E)])^{**} = \bigcap_{\pi} \pi^{-1}[\pi(E)] = \widehat{E}.$$

Звідси випливає наступна теорема, яка дає ще один спосіб побудови h-оболонки.

Теорема 2. Для довільної множини $E \subset \mathbb{H}^n$ її h-оболонку можна зобразити у вигляді $\widehat{E} = (\bigcup\limits_{\lambda}]\lambda \bigcap E^*[)^*$.

Доведення випливає з виконання рівності

$$\widehat{E} = (\bigcup_{\pi} (\pi^{-1}[\pi(E)])^*)^* = (\bigcup_{\lambda}]\lambda \bigcap E^*[)^*.$$

Варто відмітити, що спряжена множина до h-оболонки не завжди буде h-оболонкою. Розглянемо наступний приклад.

Приклад 1. Нехай K – компакт, який лежить у тривимірному евклідовому просторі $\mathbb{R}^3 = \{(y_1, z_1, y_2) | x_1 = y_1 + iz_1 + ju_1 + kt_1, x_2 = y_2 + iz_2 + ju_2 + kt_2, (x_1, x_2) \in \mathbb{H}^2\}$, $K = \{(y_1, z_1, y_2) | (y_1 - |z_1| = 0, 0 \leq y_1 \leq 1) \wedge [[(y_2 = y_1) \vee (y_2 = -2y_1 + 3), z_1 \leq 0] \vee [(y_2 = 2y_1) \vee (y_2 = -y_1 + 3), z_1 > 0]]\}$.

Тоді при канонічній проекції $\pi_1(K)$ на пряму $x_2 = 0$ отримаємо ациклічний компакт $K_1 = \{(y_1, z_1, 0, 0) | y_1 - |z_1| = 0, 0 \leq y_1 \leq 1\}$, а при проекції $\pi_2(K)$ на пряму x_2, паралельно прямій, яка проходить через точки $(1 - i, 1)$, $(1 + i, 2)$, отримаємо компакт $\pi_1(K) = K_2$, який складається з двох відрізків, оскільки відрізки $[y_1 = -z_1, 0 \leq y_1 \leq 1, y_2 = y_1] \cap \mathbb{R}^3$ і $[y_1 = z_1, 0 \leq y_1 \leq 1, y_2 = 2y_1] \cap \mathbb{R}^3$, $[y_1 = -z_1, 0 \leq y_1 \leq 1, y_2 = -2y_1 + 3] \cap \mathbb{R}^3$ і $[y_1 = z_1, 0 \leq y_1 \leq 1, y_2 = -y_1 + 3] \cap \mathbb{R}^3$ попарно ототожнюються при цій проекції. Тому $[K_1] = K_1$ і $[K_2] = K_2$. Легко бачити, що $K = \pi_1^{-1}(K_1) \cap \pi_2^{-1}(K_2)$. При всіх інших проекціях образ $\pi(K)$ буде ненульовим одновимірним циклом. Тому $\pi(K) \neq [\pi(K)]$ при $\pi \neq \pi_1$ або $\pi \neq \pi_2$. Але $\widehat{K} = \bigcap\limits_{\pi} \pi^{-1}[\pi(E)] \subset \pi_1^{-1}(K_1) \cap \pi_2^{-1}(K_2) = K$. Отже, $\widehat{K} = K$. Однак, взагалі кажучи, $\pi(\widehat{K}) \neq [\pi(K)]$.

За теоремою 2 $\widehat{K} = (\bigcup\limits_{\gamma}]\gamma \bigcap K^* [)^* = (K_3)^*$, де $K_3 = \{(y_1, z_1, y_2) | y_1 - |z_1| = 0, 0 \leq y_1 \leq 1, (y_2 = y_1) \vee (y_2 = -2y_1 + 3)\}$ – частина компакта K, що складається з двох відрізків.

З леми 1, яка є аналогом теореми Каратеодорі, враховуючи, що жодна h-екстремальна точка не може бути отримана h-комбінацією інших точок компакта K, випливають наступні наслідки.

Лема 1. h-оболонка гіперкомплексно опуклого компакта в $\mathbb{H}^n$ співпадає з сукупністю не більше, ніж n-кратних комбінацій своїх h-екстремальних точок. [3]

Наслідок 1. Якщо $K \subset \mathbb{H}^n$ – компакт і $\widehat{K}$ – його h-оболонка, яка співпадає з h-комбінацією $[K]^m$, то кожна h-екстремальна точка множини $\widehat{K}$ належить K.

Наслідок 2. Довільну точку простору $\mathbb{H}^n$, яка належить h-оболонці $\widehat{K} = [K]^m$, можна зобразити у вигляді не більше, ніж n-кратної комбінації точок компакта K.

Наслідок 3. Для того, щоб h-оболонка гіперкомплексно опуклого компакта K співпадала з ним, необхідно, щоб всі перерізи його гіперкомплексними прямими γ не містили тривимірних коциклів, тобто $H^3(K \bigcap \gamma) = 0$.

Наслідок 4. Для того, щоб h-оболонка гіперкомплексно опуклого компакта K співпадала з ним, необхідно, щоб усі проекції його спряженої множини K^* на гіперкомплексні прямі були зв'язними.

Останній наслідок отримується з попереднього, використовуючи властиво-

сті 19 та 20 гіперкомплексно опуклих множин [7].

Приклад 2. Нехай $S^4_+ \subset \mathbb{R}^5 \subset \mathbb{H}^2$ – півсфера у п'ятивимірному дійсному евклідовому просторі $\mathbb{R}^5 = \{(y_1, z_1, u_1, t_1, y_2) | x_1 = y_1 + iz_1 + ju_1 + kt_1, x_2 = y_2 + iz_2 + ju_2 + kt_2, (x_1, x_2) \in \mathbb{H}^2\}$, $S^4_+ = \{(y_1, z_1, u_1, t_1, y_2) | y_1^2 + z_1^2 + u_1^2 + t_1^2 + y_2^2 = 1, z_1 \geq 0\}$. Легко бачити, що $(S^4_+)^{**} = K_+ = \{(y_1, z_1, u_1, t_1, y_2) | y_1^2 + z_1^2 + u_1^2 + t_1^2 + y_2^2 \leq 1, z_1 \geq 0\}$ і K_+ – опуклий компакт, який співпадає зі своєю h-оболонкою. Довільний перетин S^4_+ гіперкомплексною прямою співпадає з перетином S^4_+ дійсною прямою або дійсною чотирьохвимірною площиною виду $y_2 = \mathtt{const}$ в $\mathbb{R}^5$. Всі такі перетини не містять тривимірних циклів. Тому $[S^4_+] = S^4_+ \neq K_+$.

Цей приклад показує, що лему 1 та її наслідки не завжди можна застосовути до гіперкомплексно неопуклих компактів.

Розповсюдимо теорему Клі опуклого аналізу [5] на гіперкомплексний випадок.

Означення 4. *h-інтервалом* з центром в точці x радіуса r називається перетин відкритої кулі радіуса r з центром в точці x з гіперкомплексною прямою, яка проходить через точку x. [7]

Означення 5. Точка $x \in E \subset \mathbb{H}^n$ називається *h-екстремальною точкою множини E*, якщо в E немає жодного h-інтервалу, який містить x. [7]

Означення 6. *h-променем* назвемо замкнену необмежену ациклічну підмножину гіперкомплексної прямої з непорожньою межею.

Означення 7. *Екстремальним h-променем* множини $E \subset \mathbb{H}^n$ назвемо h-промінь H, який належить множині E, якщо множина $E \setminus H$ гіперкомплексно опукла та кожна точка межі променя H буде h-екстремальною точкою для множини E. (Це еквівалентне тому, що жодна точка променя H не буде внутрішньою для довільного h-інтервалу, який належить множині E та має хоча б одну точку за межами H.)

Для множини $E \subset \mathbb{H}^n$ позначимо: $\mathrm{hext}\, E$ – множину її h-екстремальних точок, $\mathrm{rhext}\, E$ – множину h-екстремальних променів, $\mathrm{hconv}\, E$ – h-оболонку E.

Лема 2. Нехай $E \subset \mathbb{H}^n$ – замкнене сильно гіперкомплексно опукле тіло (тобто $intE \neq \emptyset$) з непорожньою сильно гіперкомплексно опуклою межею ∂F, тоді E має вигляд $E = E_1 \times \mathbb{H}^{n-1}$, де E_1 – ациклічна підмножина прямої $\mathbb{H}$ з непорожньою внутрішністю відносно цієї прямої.

Доведення. Оскільки межа ∂F – сильно гіперкомплексно опукла, то для довільної точки $x \in \mathtt{int}E$ існує гіперплощина, яка не перетинає ∂F. Тому множина E містить гіперплощину. Отже, за теоремою 3 [3] множину E можна зобразити у вигляді декартового добутку $E = E_1 \times \mathbb{H}^{n-1}$. Множина E_1 буде ациклічною, тому що існують перетини E гіперкомплексними прямими, які

гомеоморфні E_1.

Означення 8. Афінна підмножина L називається *дотичною* до множини E, якщо $L\bigcap\overline{E}\subset\partial E$, $L\bigcap\overline{E}\neq\emptyset$.

Лема 3. Якщо $E\subset\mathbb{H}^n$ – сильно гіперкомплексно опукла замкнена множина та L – її дотична гіперкомплексна пряма, то $\mathtt{hext}(E\bigcap L)=(\mathtt{hext}E)\bigcap L$.

Доведення. Оскільки справедливе включення множин $E\bigcap L\subset E$, то за означенням h-екстремальних точок маємо $\mathtt{hext}(E\bigcap L)\supset(\mathtt{hext}E)\bigcap L$. Нехай точка $x\in\mathtt{hext}(E\bigcap L)$. Тоді не може виконуватися включення $x\in[K]\setminus K$, де $K\subset E$, бо інакше було б $K\subset E\bigcap L$ (тому що $x\in L$ та L є гіперкомплексною прямою, дотичною до E). А це суперечить тому, що $x\in\mathtt{hext}(E\bigcap L)$. Отже, вірне обернене включення $\mathtt{hext}(E\bigcap L)\subset(\mathtt{hext}E)\bigcap L$ та лема доведена.

Зауваження 1. Аналогічно доводиться рівність $\mathtt{rhext}(E\bigcap L)=(\mathtt{rhext}E)\bigcap L$ для h-екстремальних променів.

Теорема 3. Кожна замкнена сильно гіперкомплексно опукла множина $E\subset\mathbb{H}^n$, яка не містить гіперкомплекної прямої, буде h-оболонкою своїх h-екстремальних точок та h-екстремальних променів $E=\mathtt{hconv}(\mathtt{hext}E\bigcup\mathtt{rhext}E)$.

Доведення. Доведення проведемо індукцією згідно гіперкомплексної розмірності множини E. При $\mathtt{dim}_{\mathbb{H}}E=0$ та $\mathtt{dim}_{\mathbb{H}}E=1$ теорема очевидна. Припустимо, що теорема правильна при всіх гіперкомплексних розмірностях множини E, які менші m $(1<m\leq n)$. Доведемо її при для $\mathtt{dim}_{\mathbb{H}}E=m$.

За умовою теореми множина E не містить гіперкомплексної прямої, тому не може співпадати ні з її афінною оболонкою, ні з декартовим добутком $E_1\times\mathbb{H}^{n-1}$. Тому з леми 2 випливає, що непорожня межа ∂E не буде сильно гіперкомплексно опуклою множиною.

За означенням сильної гіперкомплексної опуклості перетин множини E довільною гіперкомплексною прямою буде також сильно гіперкомплексно опуклим. Нехай x – довільна точка множини E. Якщо x належить якійсь дотичній прямій L до E, то за припущенням індукції маємо включення $x\in\mathtt{hconv}((\mathtt{hext}E\bigcap L)\bigcup\mathtt{rhext}(E\bigcap L))$. Якщо ж існують точки множини E, через які не проходить жодна дотична до E гіперкомплексна пряма, тоді знайдеться точка $x\in\mathtt{int}E$.

У цьому випадку через точку x проведемо гіперкомплексну пряму l. Перетин $l\bigcap E$ є сильно гіперкомплексно опуклою множиною та не співпадає з l. Тому $x\notin[\partial(l\bigcap E)]$. Нехай тепер y – довільна точка межі перетину $\partial(l\bigcap E)$. Згідно сильної гіперкомплексної опуклості, через точку y можна провести дотичну до множини E пряму T. За припущенням індукції отримаємо включення $y\in\mathtt{hconv}((\mathtt{hext}E\bigcap T)\bigcup\mathtt{rhext}(E\bigcap T))$. Зауважимо, що

це виконується для кожної точки $y \in \partial(l\bigcap E)$. Тоді, враховуючи лему 3 та зауваження 2, отримаємо $x \in \mathtt{hconv}(\mathtt{hext}E\bigcup \mathtt{rhext}E)$. В силу довільності вибору точки x $E \subset \mathtt{hconv}(\mathtt{hext}E\bigcup \mathtt{rhext}E)$. Обернене включення тривіальне. Теорема доведена.

Клас сильно гіперкомплексно опуклих множин є незамкненим відносно перетинів. Тому для нього не виконується основна аксіома опуклості – перетин будь-якої кількості опуклих множин повинен бути опуклим. Означимо клас множин, який включає в себе сильно гіперкомплексно опуклі множини та є замкненим відносно перетинів.

Означення 9. Гіперкомплексно опуклу множину $E \subset \mathbb{H}^n$ назвемо $\mathbb{H}$-*квазіопуклою множиною*, якщо її перетин довільною гіперкомплексною прямою γ не містить тривимірного коциклу, тобто $H^3(\gamma\bigcap E) = 0$.

Очевидно, що клас $\mathbb{H}$-квазіопуклих множин включає в себе сильно гіперкомплексно опуклі області та компакти.

Покажемо замкненість класу $\mathbb{H}$-квазіопуклих множин в тому сенсі, що перетин довільної сім'ї компактних $\mathbb{H}$-квазіопуклих множин буде $\mathbb{H}$-квазіопуклою множиною.

Теорема 4. Перетин довільної сім'ї $\mathbb{H}$-квазіопуклих компактів буде $\mathbb{H}$-квазіопуклим компактом.

Доведення. Доведення достатньо провести для двох компактів. Нехай K_1, K_2 – два довільні $\mathbb{H}$-квазіопуклі компакти, γ – довільна гіперкомплексна пряма, яка перетинає множину $K_1\bigcap K_2$. Використаємо точну когомологічну послідовність Майєра-В'єторіса

$$H^3(\gamma\bigcap K_1)\bigoplus H^3(\gamma\bigcap K_2) \to H^3(\gamma\bigcap K_1\bigcap K_2) \to H^4(\gamma\bigcap(K_1\bigcup K_2)).$$

Оскільки компакти K_1 та K_2 $\mathbb{H}$-квазіопуклі, то $H^3(\gamma\bigcap K_1) = 0$ та $H^3(\gamma\bigcap K_2) = 0$. Тому $H^3(\gamma\bigcap K_1)\bigoplus H^3(\gamma\bigcap K_2) = 0$.

З іншого боку, компактний перетин $\gamma\bigcap(K_1\bigcup K_2) = (\gamma\bigcap K_1)\bigcup(\gamma\bigcap K_2)$ не може містити всю гіперкомплексну пряму γ, яка є чотиривимірним дійсним многовидом, тому $H^4(\gamma\bigcap(K_1\bigcup K_2)) = 0$.

З точності когомологічної послідовності випливає, що $H^3(\gamma\bigcap K_1\bigcap K_2) = 0$. Це еквівалентне тому, що перетин множини $K_1\bigcap K_2$ довільною гіперкомплексною прямою не містить тривимірного коциклу. Звідси випливає $\mathbb{H}$-квазіопуклість компакта $K_1\bigcap K_2$. Теорема доведена.

Лема 4. Якщо всі співмножники $E_j, j = 1, ..., n,$ ациклічні, то довільний перетин множини $E = E_1 \times ... \times E_n \subset \mathbb{H}^n$ не містить тривимірного коциклу.

Доведення. Доведення проведемо для випадку, коли $E = E_1 \times E_2 \subset \mathbb{H}^2$ та гіперкомплексна пряма γ проходить через початок координат. Цього завжди

можна досягти заміною координат. Рівняння прямої має вигляд

$$\gamma=\{x|x_1=k_1x_2,x_3=...=x_n=0,k=-\frac{r_1}{r_2},r_i=|x_i|,i=1,2\}.$$

Оскільки в прямій γ координати x_1,x_2 пов'язані між собою співвідношеннями $x_1=kx_2$, а множини E_2 та $kE_2,k\neq 0$ гомеоморфні між собою, то перетин $\gamma\bigcap E$ співпадає з $E_1\bigcap kE_2$.

З точності когомологічної послідовності Майєра-В'єторіса

$$H^3(E_1)\bigoplus H^3(kE_2)\to H^3(E_1\bigcap kE_2)\to H^4(E_1\bigcup kE_2),$$

оскільки $H^3(E_1)\bigoplus H^3(kE_2)=0$ та $H^4(E_1\bigcup kE_2)=0$, отримуємо, що $H^3(E_1\bigcap kE_2)=0$. Лема доведена.

З леми 4 фактично випливає, що декартовий добуток $\mathbb{H}$-квазіопуклих компактів буде $\mathbb{H}$-квазіопуклою множиною.

Означення 10. *Лінійним поліедром* називається множина виду $E=\{x|f_j(x)\in E_j,j\in J=\{1,2,...,N\}\}$, де $E_j\subset\mathbb{H}^1$, $f_j(x)=\sum_{k=1}^n a_{jk}x_k$, причому довільні дві функції $f_k(x),f_j(x),k\neq j$, є лінійно незалежними, а кожна з функцій f_j відображає E в підмножину гіперкомплексної прямої E_j. [3]

Оскільки довільний компактний лінійний поліедр можна зобразити у вигляді перетину не більше, ніж n, (n – скінченне число і позначає кількість граней поліедра) декартових добутків $\Gamma_i\times K_i$, $i=\overline{1,n}$, множини Γ_i де Γ_i – грань поліедра, на кулю K_i досить великого радіуса в $(n-1)$-вимірній гіперкомплексній гіперплощині, яка ортогональна до грані Γ_i, то з теореми 4 отримуємо наступне твердження.

Теорема 5. Компактний лінійний поліедр, всі грані якого не містять трьохвимірних циклів, є $\mathbb{H}$-квазіопуклою множиною.

Наслідок 5. Перетин сильно гіперкомплексно опуклих компактів буде $\mathbb{H}$-квазіопуклою множиною.

Зауваження 2. У роботі [8] доведено, що гіперкомплексно опукла область з гладкою межею буде $\mathbb{H}$-квазіопуклою множиною.

Теорема 6. Кожен ациклічний в розмірності три гіперкомплексно опуклий компакт E буде $\mathbb{H}$-квазіопуклим.

Доведення. Розглянемо перетин множини E гіперкомплексною прямою γ. Нехай перетин $\gamma\bigcap E$ містить негомологічний нулю тривимірний цикл Z. Візьмемо точку $x_0\in\gamma\setminus\gamma\bigcap E$, зачеплену з циклом Z. Оскільки множина E гіперкомплексно опукла, то існує гіперкомплексна гіперплощина L, яка проходить через точку x_0 і не перетинає E. Тоді $(4n-4)$-вимірний цикл $K=L\bigcup\infty$ зачеплений з трьохвимірним циклом Z. Оскільки множина E однозв'язна, то цикл Z гомологічний нулю в E. Тоді існує ланцюг C в E,

який обмежується циклом Z. За теоремою про зачеплення $C \bigcap K \neq \emptyset$, що суперечить тому, що множина $K \bigcap E$ порожня. Теорема доведена.

Література

[1] *Зелинский Ю. Б.* Выпуклость. Избранные главы. — К. : Ін-т математики НАН України, 2012. — 280 с.

[2] *Зелинский Ю. Б.* О многозначных линийно выпуклых функциях // Комплексный анализ, алгебра и топология. — 1990. — К.: Ин-т матемематиеи АН УССР. — С. 52 – 61.

[3] *Зелинский Ю. Б., Мкртчян Г. А.* Об экстремальных точках и гиперкомплексно выпуклых областях // Докл. АН СССР. — 1990. — **311**, № 6. — С. 1299-1302.

[4] *Кантор И. Л., Солодовников А. С.* Гиперкомплексные числа. — М. : Наука, 1973. — 144 с.

[5] *Лейхтвейс К.* Выпуклые множества: Пер. с нем. — М.: Наука, 1985. — 336 с.

[6] *Мкртчян Г. А.* О гиперкомплексной выпуклости // V Тираспол. симпоз. по общ. топологии. – Кишинев : Штиинца, 1985. — С. 177.

[7] *Мкртчян Г. А.* О гиперкомплексно выпуклых множествах. — Киев: ИМ АН УССР, 1987. — 17 с. — (Препринт / АН УССР, Ин-т математики; 87.42)

[8] *Мкртчян Г. А.* О сильной гиперкомплексной выпуклости // Укр. мат. журн. – **42**, № 2. — С. 182-187.

[9] *Спеньер Э.* Алгебраическая топология. — М.: Мир, 1971. — 680 с.

Література

[1] *Zelinskii Yu. B.* Convexity. Selected chapters. — K. : Institute of Mathematics NAS of Ukraine, 2012. — 280 p.

[2] *Zelinskii Yu. B.* On multivalued linear convex functions // Complex analysis, algebra and topology. — 1990. — K.: Institute of Mathematics Acad. Sci. USSR. — P. 52 – 61.

[3] *Zelinskii Yu. B., Mkrtchyan G. A.* On extremal points and hypercomplex convex domains // Dokl. Acad. Nauk SSSR. — 1990. — **311**, № 6. — P. 1299-1302.

[4] *Kantor I. L., Solodovnikov A. S.* Hypercomplex numbers — M. : Nauka, 1973. — 144 p.

[5] *Leyhtveys K.* Convex sets: Transl. from German. — M.: Nauka, 1985. — 336 p.

[6] *Mkrtchyan G. A.* On hypercomplex convexity // V Tiraspol workshop on general topology. – Kishinev: Shtiintsa, 1985. — P. 177.

[7] *Mkrtchyan G. A.* On hypercomplex convex sets. — Kiev: IM Acad. Sci. USSR, 1987. — 17 p. — (Preprint / Acad. Sci. USSR, Institute of Mathematics; 87.42)

[8] *Mkrtchyan G. A.* On strong hypercomplex convexity // Ukr. Mat. Jh. – **42**, № 2. — P. 182-187.

[9] *Spener E.* Algebraic topology. — M.: Mir, 1971. — 680 p.

М. В. Стефанчук

Экстремальные элементы в гиперкомплексном пространстве

В работе исследуются экстремальные элементы и h-оболочка множеств в n-мерном гиперкомплексном пространстве $\mathbb{H}^n$. Вводится класс $\mathbb{H}$-квазивыпуклых множеств, которые включают в себя сильно гиперкомплексно выпуклые множества и являются замкнутыми относительно пересечений.

Ключевые слова: гиперкомплексно выпуклое множество, сильно гиперкомплексно выпуклое множество, h-оболочка множества, h-экстремальная точка, h-экстремальный луч, $\mathbb{H}$-квазивыпуклое множество.

M. V. Stefanchuk

Extremal elements in hypercomplex space

Extremal elements and a h-hull of sets in the n-dimensional hypercomplex space $\mathbb{H}^n$ are investigated. Introduced a class of $\mathbb{H}$-quasiconvex sets including strongly hypercomplex convex sets and being closed with respect to intersections.

Keywords: hypercomplex convex set, strongly hypercomplex convex set, h-shell of a set, h-extremal point, h-extremal beam, $\mathbb{H}$-quasiconvex set.

Інститут математики НАН України, Київ
Адреса: 01601, Київ, вул. Терещенківська, 3.
Автор: Стефанчук Марія Володимирівна
e-mail: stefanmv43@gmail.com